

EUSTACHE DESCHAMPS (1340 K.–1405 K.)

Eustache Deschamps, nyugodtan mondhatjuk, a francia középkor legtermékenyebb szerzője: életműve körülbelül 1500 különböző hosszúságú vers, a rondótól a hosszabb erkölcsi traktátusig, megközelítőleg 82 000 verssor, valamint egy prózában írt költészetten, az *ART DE DICTIER*, összesen tizenegy vastag kötet a modern kiadásban. Korának egyik legbefolyásosabb személyisége értelmiségi körökben, Chaucer, Christine de Pisan és a kor számos írója, költője adott a véleményére. Nevét mégis gyorsan elfelejtették, művei mint anonim költemények jártak kézről kézre a XV. század Franciaországában. Hatása érezhető Charles d'Orléans vagy Villon költészetében, hogy csak a Magyarországon ismeretebb neveket említsük. Fontos költő tehát az irodalomtörténet számára, de nem kevésbé fontos forrás a történészek, illetve a kultúrtörténet iránt érdeklődők számára. Eustache Deschamps mindent versbe öntött a fogfájásától kezdve, a kor nagy háborúin át, a lánya esküvőjéig. Akár egy buzgó krónikás, a fontosabb eseményeket balladákban és rondókban örökítette meg, színesen ábrázolta az udvari életet, a városok hangulatát, elsiratta a nagy halottakat, üdvözlő verssel köszöntötte az illusztris újszülötteket. Kedvvel filozofált, gyakran osztorozta a kor bűneit; túlzott igazságérzete miatt a korhely ifjú udvaroncok egy ízben csúnyán bántalmazták és megszegényítették, amiről szintén született egy ballada. De találunk művei közt orvosi szaktanácsot, építészeti szakszöveget, illetve teológiai okfejtést is. Az ezeröttszáz vers nyilván nem csupa remekmű, de elképesztő sokszínűsége és verstani virtuozitása minden olvasói igényt kielégít.

A jelen válogatás Eustache Deschamps sok hangja közül kettőt mutat be. Az első hang a kor erkölcstelenségét panaszolja,

a mindenhol büntényt látó és sejtő, megbotránkozott ember hangja. A második az utazó követ élményeit elregélő, gyakran zsémbelő, ritkán lelkendező hang. Deschamps sokat utazott, jobban mondva sokat kényszerült utazni – bár amolyan ott-hon ülő fajta volt –, ezekről az útjairól legtöbbször csak rosszat tudott írni. Ott-honán, Champagne-on és Párizson kívül talán csak Picardiában és Brüsszelben érezte jól magát, máshol mindenütt emésztette őt a honvágy. A válogatás versei két nagyobb és egy kisebb utazás során születtek, az első 1384-ben egy magyarországi utazás volt, amikor is a francia király öccse, Orléans-i Lajos a magyar király, Nagy Lajos lányával, Máriával tervezett esküvőjét készítette elő, a második pedig egy mintegy tíz évvel későbbi út, amikor Vencel, cseh király udvarába indult. Mivel Magyarországra télen érkezett, a legrosszabb időben kelt át a hegyeken, így maga az út borzalmas élmény volt számára. Ráadásul a Nagy Lajos halála után kialakult kaotikus helyzetben a francia herceggel kötendő frigy csupán az anyakirálynő és híveinek terveiben szerepelt, a magyar bárók egy nagy csoportja Zsigmond-párti volt, egy harmadik párt pedig a nápolyi Anjouk jogfolytonosságát támogatta. Végül Zsigmond került Mária mellé a trónra (pontosabban a helyére), Orléans-i Lajos pedig maradt francia herceg, s lett Charles d'Orléans, az utolsó trouvère költő apja, egyben XII. Lajos francia király nagyapja. A vers modern francia kiadásában a következő címet kapta: *BALLADA MAGYARORSZÁG ÉS LOMBARDIA ELLEN*. Ez nem Deschamps címadása, és nem is tükrözi igazán a vers tartalmát. Illyés Gyula korábban lefordította már ezt a költeményt a *FRANCIA IRODALOM KINCSESHÁZA* című antológiába egy a nikápolyi csatában elesett francia lovagokat sirató és egy

Párizst dicsőítő ballada társaságában. Ő a vers érdes hangneméhez azt a magyarázatot fűzi, hogy mivel Máriát végül Zsigmondhoz adták, urához való lojalitása készíthette Deschamps-t ilyen keserű szavakra. Valójában a költő nem csak egy panaszos verset írt erről az útvjáról. Többek közt az itáliai matrózokat is lesújtó kritikával illeti, pedig nekik végképp semmi közük nem volt a magyar belpolitikához. Minden bizonnyal ez a vers is csak egy panasz a sok közül, ami Deschamps úti költeményeit jellemzi. A prágai útvjáról is csupa elkeseredett hangú verset írt, holott az a küldetés nem járt kudarccal. Igaz, ott majd-

nem elveszítette fél szemét egy lovagi tornán. A clermont-i utazás viszont valószínűleg hibátlanul sikerült. Deschamps láthatóan nem szeretett külföldre menni: nem volt ínyére, ha nem értette mások szavát, ha nem volt kellően tiszta a szállás, vagy ha nem élvezhette kedvenc étkeit. Az életét és épségét veszélyeztető hegyvidéki tájak, „barbár” nyelvű németek és koszlott cseh fogadók mégsem homályosították el teljesen ítélőképességét, erre utal egy szép balladájának refrénje, miszerint „*Il ne scet rien qui ne va hors*”, vagyis nem tud semmit az, aki nem volt még idegenben.

Jeney Zoltán

Eustache Deschamps

A MANAPSÁG URALKODÓ BŰNÖK FELETTI SZOMORÚSÁGÁRÓL

(TOUT NE ME PLAIST PAS CE QUE J'OY)

Minden borzaszt, mit hallok itt,
Minden szörnyű, mi most folyik,
Mindig víg lelkem zaklatott,
Minden erény ma már halott,
A rend, az ész, a jog s a hit.

Minden bútól s kintől zokog,
Mindenhol bűn s átok ragyog,
Mindenki Istentől szökik,
Mindenkinek a több a jobb,
Mindent akar, ki pénzt adott,
Mindenhol titkon nő profit.

Minden bűnbánat elfolyik,
Mindig megaláznak porig,
Mindenki vesz, mindenki lop,
Minden rohad, vagy egyre fogy,
S bárki erről pletykálkodik,
Minden borzaszt, mit hallok itt.